

LIETUVOS MUZIKOS IR TEATRO AKADEMIJA
MUZIKOS FAKULTETAS
STYGINIŲ INSTRUMENTŲ KATEDRA

Julija Ivanovaitė

Naujų Idėjų kamerinis orkestras NIKO: darbo organizacija ir muzikavimo principai

Studijų programa: atlikimo menas (smuikas)

Magistro darbas

Darbo autorius:

Julija Ivanovaitė

.....

(parašas)

Darbo vadovas:

prof. Rūta Lipinaitytė

.....

(parašas)

VILNIUS, 2019

LIETUVOS MUZIKOS IR TEATRO AKADEMIJA

BAIGIAMOJO DARBO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2019 m. balandžio 18d.

Patvirtinu, kad mano baigiamasis darbas (tema) „

„ , yra parengtas savarankiškai.

1. Šiame darbe pateikta medžiaga nėra plagijuota, tyrimų duomenys yra autentiški ir nesuklastoti.
2. Tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių ir/ar autorių citatos ir/ar kita medžiaga pažymėta literatūros nuorodose arba įvardinta kitais būdais.
3. Kitų asmenų indėlio į parengtą baigiamąjį darbą nėra.
4. Jokių įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs (-usi).
5. Su pasekmėmis, nustačius plagijavimo ar duomenų klastojimo atvejus, esu susipažinęs(-usi) ir joms neprieštarauju.

(Parašas)

(Vardas, pavardė)

SUMMARY

New Ideas Chamber Orchestra NICO: a research on the work organization and the principles of music making

Problematic question. The New Ideas Chamber Orchestra NICO is one of today's most prominent Lithuanian string ensembles. The ensemble mostly performs modern minimal music led by its artistic director Lithuanian composer Gediminas Gelgotas. NICO regularly tours around the world performing in prestigious music festivals and often represents Lithuania in honorary diplomatic missions. Although the ensemble was founded thirteen years ago, to this day its work organization and principles of music making have not been researched.

Further research has been done in terms of the importance and work principles of a conductor working with a big ensemble (orchestra). Also, musical methodical literature often focuses on chamber music making. However, the principle of chamber ensemble with a conductor, which is used in NICO ensemble, is not as popular and has not yet been researched. According to critics, NICO has a unique performance concept that includes synthesis of art forms such as minimal choreography, design, fashion, visualizations.

Object of research. The New Ideas Chamber Orchestra NICO and its repertoire, concept of performing, musical principles and work organization.

Purpose of research. Analysis of the chamber ensemble with conductor musical principle, revealing what are the changes in the roles of the conductor and the musicians while performing in this type of ensemble, and comparing it with more common big musical groups (orchestras) with conductor and small musical groups (chamber ensembles) without a conductor.

Tasks of research:

- To present the performances and the repertoire of the New Ideas Chamber Orchestra and its artistic director Gediminas Gelgotas.
- To reveal the main principles of music making and work organization, define the roles of the musicians.

Methods of research:

- Theoretical: analysis of the theoretical and methodical literature that will help to identify and compare existing musical principles of other orchestras and chamber ensembles with the NICO example.

- Empirical: analysis of the existing examples, unstructured interviews and reviews.
- A reflection of the researcher interpreting the results of the research.

Structure of thesis. The thesis consists of introduction and two parts, conclusion, bibliography and an addendum with a research questionnaire. First part consists of the biographies of the New Ideas Chamber Orchestra NICO and its founder, composer Gediminas Gelgotas. Second part consists of the analysis of the musical performing principles and the work organization of NICO. Theoretic part unveiled that NICO performs minimal music repertoire by memory and integrates different art forms, such as minimal choreography, visualizations and design into their performances, thus creating a unique performing concept. Research results helped to discover, that the ensemble performs as a chamber music group with a conductor.

TURINYS

IVADAS.....	6
1. Gediminas Gelgotas ir Naujų idėjų kamerinis orkestras NIKO.....	8
1.1 Biografija.....	8
1.2 Repertuaras.....	10
1.3 Menų sintezė Naujų idėjų kameriniame orkestre: minimalistinė choreografija, dizainas, mada, vizualus menas (apšvietimas).....	13
2. Darbo organizacija ir muzikavimo principai.....	17
2.1 Dirigento bei muzikantų rolės kamerinio ansamblio su dirigentu atveju: spontaniškumas ir interpretacija.....	17
2.2 Grojimas mintinai ir muzikos skambėjimo kontrolė.....	20
2.3 Koncertmeisterio vaidmuo NIKO darbo procese.....	23
IŠVADOS.....	26
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	27
PRIEDAS.....	29

IVADAS

Temos aktualumas. Naujų idėjų kamerinis orkestras NIKO yra vienas aktyviausių šių dienų Lietuvos styginių kolektyvų. Dažniausiai modernią minimalistinę muziką atliekantis ansamblis, vadovaujamas kompozitoriaus Gedimino Gelgoto, koncertuoja visame pasaulyje pasirodydamas prestižiniuose festivaliuose ir koncertų salėse, tai pat atstovaudamas Lietuvą diplomatinėse misijose. Prieš trylika metų įkurto ansamblio veikla iki šiol nėra aprašyta, darbo bei muzikavimo principai nebuvo tyrinėti.

Muzikinėje metodinėje literatūroje sutinkame veikalų, tiriančių dirigento darbo principus, jo vaidmens svarbą dirbant su didelės apimties kolektyvais (orkestrais). Tai pat nemažai literatūros galima rasti ir kamerinio muzikavimo klausimu. Tačiau itin retai yra nagrinėjamas kamerinio ansamblio su dirigentu muzikavimas, kuris išskiria NIKO iš kitų kolektyvų. Be to, pasak kritikų, NIKO atlikimo koncepcija yra išskirtinė dėl kitų meno šakų sintezės: atlikime naudojama minimalistinė choreografija, dizainas, mada, vizualus menas (apšvietimas).

Tyrimo objektas. Naujų idėjų kamerinio orkestro bei Gedimino Gelgoto veikla, repertuaras, atlikimo koncepcija, muzikavimo principai.

Tyrimo tikslas. Įsigilinus į kamerinio ansamblio su dirigentu muzikavimo principą, atskleisti, kaip keičiasi muzikantų bei dirigento rolės grojant tokio tipo kolektyve, lyginant su dažniau sutinkamais dideliais kolektyvais (orkestrais), vadovaujamais dirigento, bei mažais kolektyvais (kameriniais ansambliais), grojančiais be dirigento.

Tyrimo uždaviniai.

- Pristatyti Naujų idėjų kamerinio orkestro NIKO bei jo meno vadovo Gedimino Gelgoto veiklą bei dažniausiai atliekamą repertuarą.
- Remiantis skirtingų muzikų bei NIKO narių atsiliepimais atskleisti pagrindinius darbo organizacijos bei muzikavimo principus, išskirti muzikantų roles.

Tyrimo metodai.

- Teoriniai: metodinės ir mokslinės literatūros analizė, kuri padės identifikuoti ir palyginti egzistuojančius orkestrų bei kamerinių ansamblių muzikavimo principus su NIKO atlikimo principais.
- Empiriniai: atvejo analizės ir stebėjimo metodo elementai, nestruktūruoti interviu bei atsiliepimai.
- Tyrėjos refleksija, skirta interpretuoti tyrimo rezultatus.

Literatūros apžvalga. Tiriamajame darbe buvo panaudoti muzikiniai metodiniai literatūriniai šaltiniai, kuriuose gilinamasi į įvairius muzikos atlikimo principus bei jų specifikas: Rafaelio Rubenovičiaus Davidiano veikalas apie kamerinį muzikavimą kvartete „Kvarteto menas: pedagoginės ir atlikimo problemos“, Adolfo Davidovičiaus Gotlibo „Ansamblio grojimo pagrindai“, Bruno Walterio „Apie muziką bei muzikos atlikimą“, tai pat Brocko McElherano „Dirigavimo technika pradedančiajam ir profesionalui“, Leonido Sidelnikovo „Simfoninis dirigavimas: teorija ir estetika“, analizuojantys simfoninį dirigavimą. Tiriamajame darbe cituojama ir žymaus amerikiečių muzikologo Roberto Finko knyga „Kartojant save: amerikietiška minimalistinė muzika kaip kultūrinė praktika“, tyrinėjanti minimalistinio muzikinio stiliaus ištakas bei poveikį Amerikos visuomeniniam bei kultūriniam gyvenimui. Darbe cituojamas ir vienas svarbiausių 20 a. veikalų apie eksperimentinę muziką, britų muzikologo ir kompozitoriaus Michaelo Nymano *Experimental Music: Cage and Beyond (Music in the Twentieth Century)*. Mokslo darbe buvo panaudotas Rūtos Lipinaitytės straipsnis „Koncertmeisterių vaidmenų kaita: orkestro su dirigentu ir orkestro be dirigento atvejai“, analizuojantis ne tik koncertmeisterio rolių pokyčius skirtingose muzikavimo situacijose, bet ir pateikiantis teorinę medžiagą apie simfoninį dirigavimą bei kamerinį muzikavimą. Tiriamajame darbe naudotos citatos iš Naujų idėjų kamerinio orkestro NIKO koncertus aprašančių recenzijų: žurnalistės Astos Andrikonytės „Baltijos muzikos rojus saloje“ žurnale „7 meno dienos“ bei „Baltijos šalių muzikos scenoje Užname - ovacijos kultiniam lietuviams“ dienraštyje „Lietuvos rytas“, tai pat vokiečių leidiniuose *Hessische Allgemeine*, *Ostseezeitung*, ir norvegų dienraštyje *Hamar Arbeiderblad* išspausdintos koncertų recenzijos. Cituojamas muzikologės Linos Posėčnaitės straipsnis apie kompozitorių Gediminą Gelgotą bei jo kūrybą, publikuotas Muzikų informacijos centro internetiniame portale.

Mokslo darbo struktūra. Tiriamąjį darbą sudaro įvadas, du skyriai su poskyriais, išvados, literatūros sąrašas ir priedai. Pirmajame skyriuje pristatoma Naujų idėjų kamerinio orkestro bei jo įkūrėjo Gedimino Gelgoto biografija, tyrinėjamas kolektyvo atliekamas repertuaras bei menų sintezės reiškinyje NIKO atlikimo koncepcijoje. Antrame darbo skyriuje analizuojami ansamblio muzikavimo principai, t.y. grojimas kameriniame orkestre su dirigentu, grojimas mintinai bei darbo organizacija, koncertmeisterio vaidmuo ansamblio veikloje.

1. Gediminas Gelgotas ir Naujų idėjų kamerinis orkestras NIKO

1.1 Biografija

Naujų idėjų kamerinis orkestras NIKO – 2006 m. Vilniuje įkurtas styginių instrumentų ansamblis, dažniausiai atliekantis modernią minimalistinę muziką. Kritikų vadinamas „roko žvaigždžių ekvivalentu modernioje klasikinėje muzikoje“, ansamblis atlieka progresyviąją klasikinę muziką mintinai, į savo pasirodymus integruoja minimalistinius vizualinius scenos efektus, savo pasirodymus rengia netradicinėse erdvėse.

NIKO artistai yra daugelio tarptautinių ir respublikinių konkursų laureatai: Augusta Jusionytė (smuikas), Dalia Simaškaitė (smuikas), Julija Ivanovaitė (smuikas, altas), Deividas Dumčius (violončelė), Justas Kulikauskas (violončelė), Vincas Bačius (kontrabosas). Ansamblio įkūrėjas, meno vadovas, dirigentas, tai pat fortepijonas ir vokalas - Gediminas Gelgotas. Kolektyvo sudėtį neretai papildo ir daugiau styginių.

Jau daugiau nei trylika gyvavimo metų kolektyvas aktyviai koncertuoja Europoje, Azijoje ir Š. Amerikoje, yra aplankęs Latviją, Estiją, Lenkiją, Rusiją, Ukrainą, Švediją, Norvegiją, Vokietiją, Didžiąją Britaniją, Prancūziją, Belgiją, Šveicariją, Austriją, Liuksemburgą, Islandiją, JAV, Kiniją, Kazachstaną.

Naujų idėjų kamerinis orkestras savo pasirodymus rengia tokiose prestižinėse koncertų salėse, kaip *Gewandhaus* (Leipcigas, Vokietija), *Saint Martin-in-the-Fields* (Londonas, D. Britanija), *The Roundhouse* (Londonas, D. Britanija), *Institute of Contemporary Arts ICA* (Londonas, D. Britanija), *Great Amber Hall* (Liepoja, Latvija), Valstybinio Puškino vardo menų muziejaus koncertų salė (Maskva, Rusija), Karalių rūmuose (Varšuva, Lenkija), bei festivaliuose – *Usedom Musikfestival* (Vokietija), *Festspillene i Elverum* (Norvegija), *Sacrum Non Profanum* (Lenkija), Vilniaus festivalis ir kt.

Savo repertuarą ansamblis yra irašę šiose įrašų studijose: *Metropolis* (Londonas, D. Britanija), *Real World* (Bathas, D. Britanija), *Peermusic Classical* (Hamburgas, Vokietija), *Paramount Studios* (Los Andželas, JAV).

NIKO yra išleidęs kompaktinius diskus: *Lights* (2016m.), *Transitory* (2018m.), *Music for Strings* (2014m.) ir kt.

Ansamblis atstovauja Lietuvą įvairių diplomatinių misijų metu, tarp kurių - pasirodymai pasaulinės EXPO parodos metu Astanoje (Kazachstanas, 2017 m.), Europos Parlamente Briuselyje (Belgija, 2017 m.), Europos Komisijoje Strasbūre (Prancūzija, 2018 m.). 2018 m. NIKO teko garbė surengti pasirodymus Jo Šventenybei Dalai Lamai bei Popiežiui Pranciškui jų vizitų Lietuvoje metu. 2017 m. reportažai apie Naujų idėjų kamerinį orkestrą buvo transliuojami *BBC World Service* bei *Classic FM* radijo stotyse (*New Ideas Chamber Orchestra – Biography*, 2019).

Kolektyvo įkūrėjas – kompozitorius, lietuvių minimalizmo atstovas **Gediminas Gelgotas**. Pasak kritikų, šio kompozitoriaus muzika į klasikinių koncertų sales pritraukia naują, jaunesnę publiką bei pasižymi modernia, įvairių stilistikų inspiruota muzikine kalba. „G. Gelgotas turi unikalų ir įtikinantį kūrybinį stilių“. Taip 2009 m. kompozitoriaus kūrybą apibūdino minimalizmo muzikoje pradininkas, legendinis JAV kompozitorius Terry Riley.

G. Gelgotas gimė 1986 m. muzikų šeimoje. 1993-2005 m. mokėsi Nacionalinėje M. K. Čiurlionio menų mokykloje Vilniuje, o iki 2011 m. Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje studijavo kompozicijos ir orkestrinio dirigavimo specialybes. Vėliau savo žinias gilino Hamburgo muzikos ir teatro aukštojoje mokykloje, žymaus vokiečių minimalisto Peterio Michaelo Hamelio kompozicijos klasėje.

2010 m. G. Gelgotas sudarė kontraktą su muzikos leidybos kompanija *Peermusic Classical* (Vokietija - JAV), kuri leidžia ir platina jo kūrinių partitūras.

Nuo 2011 m. kompozitorius bendradarbiauja su žymiu estų kilmės dirigentu Kristjanu Järvi. Šio dirigento vadovaujamas orkestras *Baltic Sea Philharmonic* užsakė ir atliko G. Gelgoto kūrinius *Never Ignore the Cosmic Ocean* (2012 m.), *Mountains. Waters. (Freedom)* (2016 m.), smuiko koncerto Nr.1 (2018 m.) simfonines premjeras. K. Järvi diriguojamas MDR Vidurio Vokietijos simfoninis orkestras kartu su Naujų idėjų kameriniu orkestru NIKO atliko ir G. Gelgoto simfonijos Nr.1 *Extracultural* premjerą prestižinėje Leipzigo *Gewanhaus* salėje.

G. Gelgoto simfoninės muzikos premjeros vyksta žymiausiose Europos koncertų salėse - Berlyno *Konzerthaus*, Ciuricho *Tonhalle*, Paryžiaus *Théâtre des Champs Elysées*, Helsinkio Muzikos Centre, Sankt Peterburgo *Mariinski* teatre, Maksvos P. Čaikovskio koncertų salėje bei festivaliuose – *Kissinger Sommer Festival*, *Young Euro Classics*, *Verbier Festival* ir kituose.

Kompozitorius aktyviai bendradarbiauja su žinomais muzikais, atliekančiais jo kūrybą: smuikininkais Davidu Nebelu (Šveicarija), Mari Samuelsen (Norvegija), Lidia Baich (Austrija), Mikhailu Simonyanu (Rusija), Kristīne Balanas (Latvija, Didžioji Britanija), violončelininku Vytautu Sondeckiu (Lietuva, Vokietija), trimitininku Ole Edvardu Antonsenu, legendiniu kontrabosininku Romanu Patkoló (Šveicarija) bei sopranu Asmik Grigorian (Lietuva).

G. Gelgoto muzika yra transliuojama *Mezzo TV* Europoje ir Azijoje, *Classic FM*, *BBC Radio*, *Radio France*, *BR Klassik* radijo stotyse. (*Gediminas Gelgotas – Biography*, 2019)

1.2 Repertuaras

Naujų idėjų kamerinio orkestro NIKO specializacija – minimalistinės muzikos repertuaro atlikimas. „Minimalizmas – tai modernios klasikinės muzikos atmaina, išvystyta kompozitorių Steve'o Reicho, Philipo Glasso, Terry Riley ir kitų Niujorke (JAV), šeštajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje. Kaip byloja pats pavadinimas, šis muzikinis stilius pasižymi kompozicinės medžiagos mažinimu, paliekant

tik pačius svarbiausius momentus, teikiant didžiausią reikšmę pačiam garsui, o ne tam, ką jis reprezentuoja. Ankstyvose savo fazėse minimalizmas kritikų buvo charakterizuojamas kaip hipnotiškas, šaltas, repetityvus, tačiau bėgant laikui, šis stilius tapo itin populiarius, netgi darantis poveikį populiariajai kultūrai,“ - apie minimalizmą rašoma BBC straipsnyje „Minimalistinis gidas po minimalistinę muziką“ (*BBC: Minimal guide to Minimalism*, 2016). Šio stiliaus kūriniai pasižymi itin taupiu kompozicinės medžiagos naudojimu. Dažnai sutinkami muzikinės kalbos elementai minimalistiniuose kūriniuose – konsonansiniai harmoniniai sąskambiai, stabilus ritminis pulsas, laipsniškas vystymas, trumpų muzikinių motyvų ar frazių kartojimas (*Wikipedia: Minimal Music*, 2019).

„Minimalistinė muzika yra maksimaliai repetityvi, tuo atspindinti kultūrinėse ir socialinėse plotmėse egzistuojantį postindustrinės, masinės kultūros paveiktos vartotojiškos visuomenės nuspėjamumą,“ - rašo amerikiečių muzikologas Robertas Finkas savo knygoje „Kartojant save – amerikiečių minimalistinė muzika kaip kultūrinė praktika“ (Fink, 2005, p. 5).

„Minimalizmas – ne vienareikšmė sąvoka. Galima atverti gilius kodus, neapkraunant žmonių muzikiniu tekstu. Man patinka minimalizmo filosofija“, – interviu dienraščiui „Lietuvos rytas“ yra sakęs G. Gelgotas (Sirvydaitė, 2019).

Didžiąją NIKO repertuaro dalį sudaro kolektyvo įkūrėjo G. Gelgoto kūryba. Ansamblis atlieka specialiai šešių stygininkų sudėčiai pritaikytas visų kompozitoriaus kūrinių aranžuotes. Pasak paties menininko, jo „kūriniai – visiškai minimalistiniai“ (priedas Nr. 2).

“Autoriaus muzika jei ne visuose, tai bent keliuose lygmenyse, jei ir ne visiškai, tai bent tam tikrais atžvilgiais yra (post)minimalistinė su visais jai priskiriamais, bet ne visuomet koegzistuojančiais (post)minimalistinės muzikos bruožais. Kompozitoriaus „muzikos kūrinio, kaip proceso“ principo laikymasis gali lemti formos kontinualumą, siužeto (taigi, ir kulminacijos) nebuvimą, lėtą harmoninį kitimą ir nuolatinį-begalinį repetityviškumą. Visur ir visada, kaip vienas esminių štrichų dominuoja ritminė vara (angl. – *drive*), nepamirštant ekonomiško muzikinės medžiagos naudojimo,“ - G. Gelgoto kūrybos sąsajas su minimalizmo kryptimi aprašo muzikologė Lina Posėčnaitė (2013).

Vienas iš minimalistinės muzikos pradininkų, amerikiečių kompozitorius T. Riley 2009-aisiais pakomentavo G. Gelgoto kūrybą: „Man patinka, kad grožis atrodo esantis pagrindiniu jo [kūrybiniu] principu. Būtent to žmonės ir yra išalkę – muzikos, kuri turi taikos elementą. Gelgotas turi labai unikalų ir prikaustantį kompozicinį balsą“ (Gelgotas, 2012, p. 20).

Taip kompozitoriaus kūrybinę raidą ir stilių apibūdina Augusta Jusionytė, Naujų idėjų kamerinio orkestro koncertmeisterė: “G. Gelgoto muzika nuolat keičiasi, kiekvienas jo kūrinys yra visiškai kitoks, nei sukurtas prieš tai. Tokia yra jo, kaip kompozitoriaus, siekiamybė. Tačiau, mano manymu, visą G. Gelgoto kūrybą sieja jungiamasis elementas, kurį galėčiau pavadinti „aistringa estetika“. Dauguma minimalistinės muzikos yra labai taupi estetiniu atžvilgiu, repetityvi, pasižymi emociniu nuosaikumu, šaltumu. Tuo tarpu G. Gelgoto kūryboje visuomet jaučiamas stiprus emocinis “užtaisas”, - sako A. Jusionytė (priedas Nr. 1).

“Žvelgiant „iš perspektyvos“, matyti, kad anksčiau autoriaus kūryboje dominavusi kiek „gamtinė“ tematika, pasireiškusį tiek bendra kūrinio nuotaika, tiek dominuojančia kantilena, pastaruoju metu užleidžia vietą globaliems civilizaciniais aspektams, tad neatsitiktinis ir pastaraisiais metais kompozitoriaus kūryboje atsiradęs melodijos „laužymas“ į trumpus, kampuotus segmentus, kartais kietokas „robotizmas“ (ritme, melodikoje, bendrame muzikos charakteryje), agresyvokas netradicinių styginių instrumentų technikų naudojimas, tačiau jausmingumo pradai, kaip atsvara, vis dar išlieka.”, - emocinius klotus kompozitoriaus kūryboje pažymi ir muzikologė Lina Posečnaitė (2013).

Naujų idėjų kamerinis orkestras taip pat atlieka žymių amerikiečių bei Europos minimalistų P. Glasso, Arvo Pärto, Morteno Lauridseno, Johno Tavenero, P. M. Hamelio, Maxo Richterio, Karsteno Gundermanno, J. Cage, T. Riley bei kitų kompozitorių kūrinius. „Prieš keliolika metų visas NIKO repertuaras buvo tik mano kūriniai, nes ansamblį įkūriau tam, kad gyvai išgirsčiau savo paties muziką. Vėliau, prasidėjus turams ir intensyviems koncertams, organizatoriai prašydavo savo repertuarą praplėsti ir kitų autorių darbais, taip norėdami pritraukti daugiau publikos į koncertus. Vienas nežinomas jaunas autorius programoje to tikrai negalėjo padaryti. Nenorėdamas nutolti nuo to, ką jaučiu geriausiai – minimalizmo – rinkausi šiai ar giminingoms muzikos kryptims priklausančius kompozitorius,“ - NIKO repertuaro pasirinkimą argumentuoja G. Gelgotas (priedas Nr. 2).

Naujų idėjų kamerinis orkestras atlieka ne tik kameriniam ansamblui, bet ir kameriniam orkestrui skirtus kūrinius, kuriems sukuria unikalias aranžuotes. Paminėtini kūriniai, atliekami NIKO: M. Richterio – Antonio Vivaldi *Vivaldi Recomposed* smuikui solo ir kameriniam orkestrui, J. Tavenerio *The Protecting Veil* violončelei solo ir kameriniam orkestrui, T. Riley *In C* (laisva sudėtis), Hanso Otte *The Book of Sounds* fortepijonui solo, J. Cage *4'33* (laisva sudėtis), P. M. Hamel *Arrow of Time* kameriniam orkestrui, M. Lauridseno *Contre Qui, Rose* mišriam chorui, Ph. Glasso Koncertas smuikui ir orkestrui Nr.1 ir kt.

„Mano manymu, labai svarbu, kad visa muzika, kurią atlieka NIKO, yra parašyta per pastaruosius 20 metų. Ši muzika yra aktuali šiandien. Esu laiminga, galėdama atlikti kūrinis, kurie yra parašyti šių laikų pasaulyje gyvenančiam žmogui suprantama muzikine kalba. Tai, kad koncertuose susirenkanti publika yra itin įvairaus amžiaus – nuo paauglių iki pensinio amžiaus klausytojų – rodo, kad klasikinė šiuolaikinė muzika yra aktuali ir tai džiugina,“ - sako kolektyvo koncertmeisterė A. Jusionytė (priedas Nr. 1).

„Tai yra klasikinė muzika, atspindinti mūsų laiką ir pajėgi kreiptis į kur kas platesnę auditoriją, o taip pat ir jaunimą,“ - po koncerto festivalyje *Festspillene Elverum* Norvegijoje apie NIKO atliekamą repertuarą rašė dienraštis *Hamar Arbeiderblad*. (2016).

„Manau, kad mūsų atliekama muzika yra akademiškiausia ir profesionaliausia šių dienų pop muzikos forma. Ji turi tai, kas būdinga akademinei muzikai – kompozicinį profesionalumą, ir tuo pačiu, talpina savyje pop muzikai būdingą „vežantį“ jausmą, kai ritmas yra vienas esminių atlikimo elementų, - sako A. Jusionytė (priedas Nr. 1).

1.3 Menų sintezė Naujų idėjų kameriniame orkestre: minimalistinė choreografija, dizainas, mada, vizualus menas (apšvietimas)

Siekdami savo pasirodymams suteikti įtaigumo, į savo pasirodymus ansamblis integruoja kitas meno rūšis: minimalistinės choreografijos elementus, dainavimą, dizainą bei šviesų šou. Kiekvienas iš šių komponentų yra originalios NIKO atlikimo koncepcijos neatsiejama dalis.

„Drąsūs Gedimino Gelgato muzikiniai „įvykiai“, kartais lydimi „šiuolaikinio roko akademinės muzikos „kelnėse“ epiteto – tai sintezinio minimalistinio meno pavyzdžiai: minimali choreografija, apšvietimas, sceniniai vizualiniai efektai, atlikėjai-artistai tiesiogine prasme (svarbu viskas – apranga, šukuosena, makiažas, žvilgsnis, išraiška, kūno padėtis, judesys, o kartu ir visas įprastinių muzikanto savybių kompleksas) – visa, greta muzikos, yra svarbu, todėl tai – savotiškas muzikos spektaklis arba net šou. Vis dėlto, Gelgato ir NIKO pasirodymai ne(i)taiko nei į klasikinį akademinį žanrą, nei į pop renginių stilių, o veikiau yra kažkas „tarp“. <...> Gelgato meno raiškos dėmenys – tai rafinuota garsinė bei vizuali estetika su aštresniais ar švelnesniais (post)minimalizmo prieskoniais, savyje talpinanti globaliai aktualų turinį, užkoduotą jau kūrinų pavadinimuose (*Everyday More, Never Ignore the Cosmic Ocean, What's Unrobotizable*), išsiskleidžianti sintezine judesio, balso ir vaizdo forma nevisai įprastose (visai įprastam mąstymui) šiuolaikinei muzikai erdvėse ir perteikiama visais

aspektais profesionaliai šį meną medijuojančio, paties kompozitoriaus suburto „Naujų idėjų kamerinio orkestro“ (Posėčnaitė, 2013).

Apie būtinybę atsisakyti įprasto atlikimo klišių atliekant modernią eksperimentinę muziką savo knygoje *Cage and Beyond* rašo vienas žymiausių minimalizmo atstovų, britų kompozitorius Michaelas Nymanas: „Eksperimentinė muzika įtraukia atlikėją į savo procesualumą daugiau, nei tik kūrinio atlikimo metu, kaip įprasta Vakarų muzikos tradicijose. Ši muzikos rūšis reikalauja muzikanto proto, intuicijos, <...> jo patirties, skonio ir jautrumo taip, kaip joks kitas muzikos stilius, todėl atlikėjo bendradarbiavimas su kompozitoriumi yra absoliučiai būtinas“ (Nyman, 1999, p. 14).

„NIKO pasižymi niekur anksčiau nematytu atlikimo braižu, jų pasirodymuose judesys, išraiškos ir dirigavimo gestai organiškai susijungia su atliekama muzika“ (Ochs, 2012).

Kaip minimalistinė choreografija išsivystė kolektyvo atlikimo koncepcijoje, pasakoja G. Gelgotas: „NIKO muziką lydinti minimali choreografija buvo labai organiškas, natūralus žingsnis bendroje vizijoje. Parašiau kūrinį *Body Language*, kurio kiekvienos frazės pradžioje ir pabaigoje kiekvienas atlikėjas lėtai, plačiu judesiu kėlė ranką į viršų (prieš išgaunant garsą) ir žemyn (garsą pabaigus). Tai labai derėjo su lėta, hipnotizuojančia, minimalistiška muzika, lėtu jos vystymu. Kūrinio judesių piešinys nėra atskira choreografija – veikia garsą papildantis elementas, arba tiesiog – dar vienas meninis elementas kūryboje. Nuo tada vis dažniau ir dažniau savo muzikoje pritaikiau panašių sprendimų. Apskritai, mėgstu scenoje labai išraiškingą laikyseną, dėmesį į detales. Man patinka, jei pavyksta išgauti pojūtį, kai tarsi viskas, kas vyksta scenoje, yra truputį kitaip, nei kasdienybėje. Netaikau to dirbdamas su kitais kolektyvais, tačiau NIKO atveju paryškinta sceninė laikysena, tarsi koks rytietiškos filosofijos akcentas (kaip pavyzdys – japonų arbatos gėrimo ritualai, visi veiksmai yra sulėtinti, taip suteikiant jiems daugiau svarbos ir reikšmės), man labai svarbu. Taigi būtent dėl atliekamo minimalistinio repertuaro išsivystė ir tam tikras NIKO buvimo scenoje braižas: labai drausmingas ir neretai - labai apgalvotas, tačiau lyginant su akademinės muzikos tradicijomis paremtu kontekstu – laisvesnis, betarpiškesnis“ (priedas Nr. 2).

„Entuziastingas, vidine ekspresija ir jos raiška grįstas impresionistinis atlikimas, papildytas minimaliais choreografiniais elementais bei subtiliu vokalu, sumaniai varijuojant aukšta grojimo technika ir vizualia dramaturgija – visa tai buvo veiksminga ir įtaigi,“ - po koncerto „Permainos“ Nacionalinė filharmonijoje Vilniuje 2015-aisiais rašė žurnalistė Ieva Raudeliūnaitė (2015).

“Mano manymu, atlikėjas turi būti visapusiškas. Šių dienų muzikiniuose kūriniuose kompozitorius vis dažniau iš atlikėjo reikalauja ne tik įprastinių, bet ir papildomų grojimo sugebėjimų. Tai ne tik padeda tiksliau išreikšti kompozitoriaus kūrybinę viziją, bet ir skatina atlikėją atskleisti savo artistizmą bei įtaigą,”- sako NIKO vadovas G. Gelgotas (priedas Nr. 2).

Atlikėjų stilius, jų drabužių bei išvaizdos dizainas yra ne mažiau svarbi bendros atlikimo koncepcijos visumos dalis. „NIKO muzikavimas savo conceptualumu primena *Apple* modelį kompiuterijos pasaulyje: emocijas stipriai veikiančia programa, jautriu ir įtaigiu ryšiu su vartotojais, t.y. – publika, o taip pat ir dizainu, t.y. – prabangiu muzikantų aprangos stiliumi. Kitaip tariant, stygininkai iš Lietuvos ir jų vadovas G. Gelgotas tiesiog pavergė klausytojus, atėjusius į baigiamąjį tarptautinio minimalistinės muzikos festivalio koncertą Kasselyje”, - savo recenzijoje apie NIKO koncertą rašė vokiečių muzikos kritikas W. Fritschas (2011). Ansamblio vadovas G. Gelgotas sako, kad „viskas, ką klausytojas mato scenoje koncerto metu, yra svarbu, visa tai tik sustiprina performanso poveikį“ (priedas Nr. 2).

NIKO koncertų metu publika neretai gali stebėti muziką atliepantį šviesų bei vizualizacijų šou. „Apšvietimas muzikos atlikimui suteikia iracionalumo, atmosferiškumo. Nuostabu, kai šviesų dailininkas geba kurti sinchroniškai su muzikos eiga, taip dar labiau sustiprindamas publikai keliamas emocijas,“ - sako G. Gelgotas.

Dar vienas svarbus Naujų idėjų kamerinio orkestro atlikimo koncepcijos bruožas – ansamblis neapsiriboja vien griežtu klasikinės muzikos koncertų šablonu bei rengia pasirodymus įvairiausiose, netikėtose erdvėse, tokiose, kaip šiuolaikinio meno centrai (*Institute of Contemporary Arts* Londone, Šiuolaikinio meno centras Vilniuje, *21er Haus* Vienoje ir kt.), populiariosios muzikos klubuose, madų šou, fabrikuose. NIKO yra koncertavęs net tokiose neįprastose erdvėse, kaip parko prie Prancūzijos ambasados Vilniuje fontanas ir Kauno dramos teatras statybų metu, kur muzikantai grojo stovėdami ant pastolių (*New Ideas Chamber Orchestra – Biography*, 2019).

2. Darbo organizacija ir muzikavimo principai

2.1 Dirigento bei muzikantų rolės kamerinio ansamblio su dirigentu atveju: interpretacija ir spontaniškumas

Dažniausiai klasikinės akademinės muzikos atlikime sutinkami reiškiniai yra kolektyvas (orkestras), vadovaujamas dirigento, arba mažas kolektyvas (kamerinis ansamblis) be dirigento. Tuo tarpu NIKO vadovaujasi ne tokiu populiariu, kamerinio ansamblio su dirigentu principu. Kas šiuo atveju yra atsakingas už muzikos interpretaciją? Koks dirigento ir muzikantų santykis?

Interpretacija

NIKO ansamblio interpretacijoje iš esmės atspindi tiek ansamblio dirigento, kaip meno vadovo, tiesioginė įtaka, tiek kamerinio ansamblio muzikavimo principai. Abiejų veikiančiųjų pusių indėlis yra svarbus: dirigentas yra atsakingas už muzikavimo visumą, tuo tarpu muzikantai – už detales. „Grojimo metu kiekvieno iš muzikantų muzikavimui įtaką daro ne tik G. Gelgoto dirigavimas, bet ir šalia grojančių kolegų muzikiniai impulsai,- sako ansamblio koncertmeisterė A. Jusionytė (priedas Nr. 1).

„Mano manymu, tiek NIKO, tiek kito muzikinio konteksto atvejais dirigento funkcija yra tarsi muzikos ir jos atlikimo režisavimas,- apie dirigento rolę muzikinių interpretacijų kūrime sako ansamblio meno vadovas G. Gelgotas. „Muzikantai ir gana didelės sudėties kolektyvuose gali groti be dirigento, t.y. atlikti sutartą dinamiką ir groti kartu. Tačiau dirigentas keičia muzikos atlikimą iš esmės, visada jį palaiko „gyvą“, nes dirigentas gali visada „būti muzikoje“ ir tuo pačiu gebėti nuo jos „atsitraukti“, išgirsti visumą, kas dažnai gali būti sudėtinga patiems muzikantams, atliekantiems kūrinį. Dirigento pozicija leidžia nuolat priimti kintančius meninius sprendimus ir taip kiekvieno atlikimo metu sukurti unikalias kūrinų interpretacijas. Idealiu atveju, kiekvienas dirigentas – tai tarsi turintis savo filosofiją, savaip įdomus mąstytojas, dirigavimu suteikiantis kiekvienam kolektyvui savitą braižą.“- sako G. Gelgotas (priedas Nr. 2). Pasak NIKO koncertmeisterės A. Jusionytės, „diriguojant Gelgotui, kiekviename koncerte atliekamų tų pačių kūrinų interpretacija labai skiriasi. NIKO repeticijų metu muzikantai daugiau dėmesio skiria tobulinant ne tam tikrą konkrečiomis

detalėmis paremtą interpretaciją, bet gebėjimą labai lanksčiai reaguoti į atlikimo metu vykstančius pokyčius. Tai suteikia galimybę kiekvieną kartą kūrinius atlikti savitai.“ (Priedas Nr. 1)

Atlikimo kameriniame ansamblyje su dirigentu situacijoje pasireiškia ir kamerinio muzikavimo principai: grojimo metu kiekvieno iš instrumentininkų muzikavimui įtaką daro ne tik dirigavimas, bet ir šalia grojančių kolegų muzikiniai impulsai. NIKO muzikantai ne tik tiesiogiai reaguoja į dirigento impulsus, bet ir patys tarpusavyje „bendrauja“ muzikavimo metu. Apie kamerinio ansamblio muzikavimo principus rašo prof. R. Lipinaitytė: „Gerą, įtaigų muzikos atlikimą lemia kiekvieno muzikanto entuziazmas ir aktyvus muzikavimas. <...> Aukšto lygio muzikantai yra išsiugdę gebėjimą suvokti ar bent iš dalies pajusti, ką grojimo metu išgyvena kitas atlikėjas. Kamerinio muzikavimo principais grojantis kolektyvas yra tas muzikantų bendravimo laukas, kuriame atsiranda sceninė muzikinė iniciatyva“ (Lipinaitytė, 2014). Apie kamerinio muzikavimo principus rašo ir Davidianas: „talentingas, mylintis ir ansamblinį grojimą suprantantis atlikėjas visada užsikrečia savo partnerių kūrybinėmis mintimis ir jausmais. Kitų ansamblio narių išgyvenimai jam kelia analogiškas emocijas, kuriomis jis, savo ruožtu, užkrečia kitus atlikėjus; tuo pačiu metu susiformuoja tiek meninės emocijas spinduliuojanti, tiek jas sugerianti energija“ (Davidian, 1984, p. 157). Pasak NIKO koncertmeisterės A. Jusionytės, „kūrinio atlikimo metu muzikantai inspiruoja vieni kitus. Atliekame minimalistinę muziką, kurioje dažnai kiekvieno iš stygininkų partijos yra labai susijusios savo muzikine medžiaga, tad turime vieni kitus aiškiai girdėti. Taigi tai, kaip savo partiją atlieka mano kolega, tiesiogiai veikia tai, kaip savąją atliksiu aš, ir atvirkščiai, - sako smuikininkė (priedas Nr. 1)

Kamerinio ansamblio su dirigentu atlikimo situacijoje keičiasi tiek muzikantų, tiek dirigento darbo specifika. Dirigentas ypač jautriai reaguoja į muzikantus, jo interpretacijai įtaką daro ir kiekvieno iš instrumentininkų muzikavimas. Apie dirigento lankstumą prisitaikyti prie esamos muzikinės situacijos rašo L. Sidelnikovas: „Dirigentas turi sugebėti lanksčiai reaguoti į orkestro skambesį, jei muzikinė „situacija“ siūlo geresnį meninį sprendimą ir tikslingai keisti numatytą interpretaciją. Orkestro skambesys dirigentui gali pasiūlyti esminių pasikeitimų iš pažiūros jau visiškai nusistovėjusioms atlikimo gairėms“ (Sidelnikov, 1991, p. 85). Tuo tarpu muzikantų reakcija į dirigento impulsus yra greita, tiesioginė. „Grojant didesniame orkestre reakcija į dirigento judesius natūraliai yra truputį pavėluota, mat didelės grupės žmonių reakcija užtrunka ilgiau: reikia laiko techniniam pasiruošimui sureaguoti į impulsą, dėmesiu „aprepti“ kolegas, grojančius kartu. Kadangi NIKO muzikantų yra nedaug, galime žymiai staigiau reaguoti į dirigento impulsus. Mums nesudėtinga nuolat laikyti kolegas dėmesyje, nes dažniausiai esame vienas kito regos lauke, automatiškai matome vienas kito judesius ir tai padeda mums groti kartu. Dėl šių priežasčių NIKO muzikantų atsakymas į dirigento judesius gali būti žymiai staigesnis nei bet kokiuose kituose

orkestruose ar ansambliuose.“,- sako NIKO koncertmeisterė A. Jusionytė (priedas Nr. 1). Galima teigti, kad greita reakcija į dirigento impulsus sąlygoja dar tikslesnį vadovo muzikinės vizijos išpildymą, improvizacinę laisvę, kai frazei ar kryptčiai pakeisti reikia mažiau laiko. Kiekvienas muzikantas į dirigento judesius reaguoja asmeniškiau, galutinis rezultatas yra tarsi muzikanto ir dirigento muzikinių minčių sąveika.

Taigi galima daryti išvadą, kad kamerinio ansamblio su dirigentu atlikimo principu sutinkama kolektyvo muzikantų bei dirigento muzikinė sinergija: Naujų idėjų kamerinio orkestro NIKO atlikime interpretaciją kuria ne tik ansamblio meno vadovas, bet ir kamerinio ansamblio principais muziką atliekantys stygininkai.

Spontaniškumas

NIKO instrumentalistai taiko ne tik kamerinio muzikavimo principus, t.y. vienas kito klausymą, kolegų grojimą naudojant kaip inspiraciją savo partijai atlikti, bet ir reaguoja į dirigento vadovavimą, kuris tarsi suvienija visų kolektyvo narių muzikinius impulsus ir įneša į ją improvizaciškumą. Pasak žurnalistės A. Andrikonytės, „NIKO artistai yra išsiugdę intuityvų tarpusavio pojūtį, koncertuose

visada būna daug improvizacijos“ (Andrikonytė, 2018). Jai pritaria ir violončelininkas Vytautas Sondeckis, neretai koncertuojantis NIKO ansamblio sudėtyje: „Groti su NIKO – kaip čiuožti slidėmis pavojinga kalnų trasa. Jie tobulai jaučia vienas kitą – įsiliedamas į šią komandą negali daryti klaidų. Ne visada šalia yra tokie gabūs žmonės, ne visus suprantanti iš „pusės žvilgsnio, kaip kad mes suprantame vienas kitą“.

„Išraiškingą atlikimą suponuojantis muzikavimo spontaniškumas yra kolektyvo įvairiapusiškumo ir išskirtinumo požymis, vertinamas klausytojų ir teikiantis kūrybinį džiaugsmą atlikėjams“ (Lipinaitytė, 2013). Muzikavimo laisvę Davidianas vadina „vertingiausiu atlikėjiško meno bruožu“. Pasak autoriaus, laikui bėgant muzikantai „savyje išstobulina gebėjimą suvokti ir greitai reaguoti į netikėtus, atlikimo metu iškilusius partnerių muzikos pojūčius, taip pat įgunda vos pastebimais impulsais ar signalais „pakviesti“ juos įsijausti į savo esamą momentu išgyvenamą jausmą“ (Davidian, 1984, p. 7).

L. Sidelnikovas, cituodamas dirigentą Charlesą Munchą, aprašo, kad spontaniškumo, įkvėpimo muzikantams gali suteikti dirigentas: „dirigentas reikalingas visų pirma tam, kad inspiruotų muzikantus, įkvėptų jiems tas emocijas, kurias muzika sukelia jam pačiam. Tam jam reikia dviejų priemonių – gesto ir žvilgsnio. Kartais jo akių išraiška reiškia daugiau nei rankos ar batuta. (Sidelnikov, 1991, p. 45-46) Jam pritaria ir B. McElheranas: „Pagrindinis reikalavimas dirigentui – sugebėjimas įkvėpti atlikėjus. Šį sugebėjimą galima pavadinti ir vadovavimu, talentu hipnotizuoti, užkrečiamu entuziazmu arba tiesiog sugebėjimu mokytį. Galbūt geriausiai šiuos sugebėjimus apibūdina paprasta frazė: priversti atlikėjus padaryti geriausią, ką jie gali“ (McElheran, 1989, p. 3). NIKO vadovas G. Gelgotas prideda, kad „labai svarbu kolektyve turėti autoritetą, žmogų, kurio žodis yra „paskutinis“. Viena vertus, tai tarsi suteikia privilegiją diktuoti, kita vertus, tai – didelė atsakomybė. NIKO atlikimo atveju, tai, kad daugelio atliekamų kūrinių kompozitorius yra scenoje ir diriguoja, suteikia interpretacijai ypatingo improvizaciškumo, nes tik pats kompozitorius gali taip laisvai jaustis diriguodamas savo kūrinių“ (priedas Nr. 2).

2.2 Grojimas mintinai ir muzikos skambėjimo kontrolė

Vienas iš esminių Naujų idėjų kamerinio orkestro atlikimo koncepcijos bruožų – visą savo repertuarą ansamblis atlieka mintinai.

„NIKO interpretacijos buvo tarsi maži, iki smulkmenų nušlifuoti judesio spektakliai. Visą programą muzikantai grojo atmintinai, stebindami tiesiog telepatišku susiklausymu“ (Andrikonytė, 2018).

“Grojimas be natų NIKO koncertinėje praktikoje įsitvirtino labai organiškai. Grodami mano kūrybą, ansamblio muzikantai neretai atlieka minimalistinės choreografijos elementus. Tuo pačiu metu žiūrėti į natas yra praktiškai neįmanoma, arba bent jau – labai nepatogu. Mano manymu, išmokti kūrinių mintinai muzikantui dažnai yra lengviau, nei kovoti su suvaržymu scenoje,“ – apie grojimą be natų sako ansamblio meno vadovas G. Gelgotas. „Minimalistinę muziką įsiminti nėra sunku, ji turi aiškius kompozicinius dėsnius (nors, mano manymu, tai pat nesudėtinga atsiminti ir klasikinę bei romantinę muziką). <...> Pamažu priėjome prie to, kad savo koncertuose be natų grojame visą repertuarą. Visada yra išimčių: pavyzdžiui, jei vyksta sudėtingos kolaboracijos su kitais kolektyvais, arba atliekamas stambios formos kūrinys, nutolęs nuo mums įprastos estetikos – grojame iš natų“ (priedas Nr. 2).

Pasak NIKO narių, repertuaro atlikimas mintinai turi daugybę privalumų. „Savo patirtimi įsitikinau, kad grojimas be natų išlaisvina muzikantą, pamažu padeda lavinti artistišumą scenoje, formuoja kitokią atlikėjo jauseną, kuri daro įtaką ir pačiam atlikimui. Kai dingsta prieš akis matomas tekstas, muzikantas klausytojo akyse tarsi tampa ne tik atlikėju, bet ir kūrėju. Santykis su publika tampa betarpiškesnis. Toks atlikimas reikalauja iš muzikanto daugiau atvirumo, drąsos, tiesioginio kontakto su publika, labai stabilaus techninio atlikimo, kiekvienos frazės įsisąmoninimo ir įtaigaus atlikimo. Mano manymu, ne veltui muzikos mokymo institucijos visame pasaulyje skatina savo studentus bent dalį atliekamo repertuaro egzaminuose groti mintinai. Grojimas be natų yra labai svarbus atlikimo momentas, kažkas, kas galėtų būti dar plačiau taikoma muzikinėje bendruomenėje. Žinoma, viskam yra išimtys, pavyzdžiui, atliekant muziką su simfoniniu orkestru jau taikoma visai kita specifika, nes tokio grojimo prigimtis yra visai kita,“ – svarsto G. Gelgotas (priedas Nr. 2).

„Atliekame minimalistinę muziką, paremtą repetityvumu, pasikartojimais, dažniausiai itin aiškos struktūros, tad repetuojant, neilgai trukus, muzika tarsi pati „įsirašo“ į atmintį. Labai svarbu ir tai, kad grojant mintinai yra lengviau „pasinerti į muziką“, išlaisvinti sceninį artistizmą. Natų pultas šiuos dalykus itin riboja, muzikantas prie jo yra tarsi „pririštas“: nepatogu judėti ar žiūrėti kitur. Grojimas mintinai leidžia atlikti svarbią NIKO atlikimo koncepcijos dalį – minimalistinę choreografiją. <...> Manau, tiek aš, tiek mano kolegos jau nebeįsivaizduojame koncertų grojant iš natų, atlikimas mintinai bei laisvės pojūtis jau tapo įpročiu ir kasdienybe,“ – grojimą be natų komentuoja NIKO koncertmeisterė Augusta Jusionytė (priedas Nr. 1).

Grojimas be natų NIKO nariams leidžia skirti daugiau dėmesio muzikos skambėjimo kontrolei: muzikantai bei dirigentas gali nuolat stebėti vieni kitus, labiau susikoncentruoti į bendro garso

klausymą. „Grojimas mintinai atlaisvina mūsų dėmesį bei regą nuo nuolatinio žiūrėjimo į natus, taip atsiranda galimybė atkreipti dėmesį į kolegas, dirigentą“, - sako kolektyvo koncertmeisterė A. Jusionytė (priedas Nr. 1).

Muzikos skambėjimą dažniausiai kontroliuoja dirigentas. Apie tai rašo dirigentas B. McElheranas: „Svarbiausia yra dirigento vidinė garso vizija tam tikru atlikimo momentu. Esant neatitikimui, klausia itin greitai aptinka klaidą, diagnozuoja, randa ir pasiūlo sprendimą. Ši triguba problemos aptikimo, diagnostikos ir sprendimo grandis patyrusio dirigento atveju kaip blyksnis išskyla jo sąmonėje: dirigentas, išgirdęs klaidą, praktiškai tą pačią akimirką žino, kur ji yra ir ko reikia imtis“ (McElheran, 1989, p. 3).

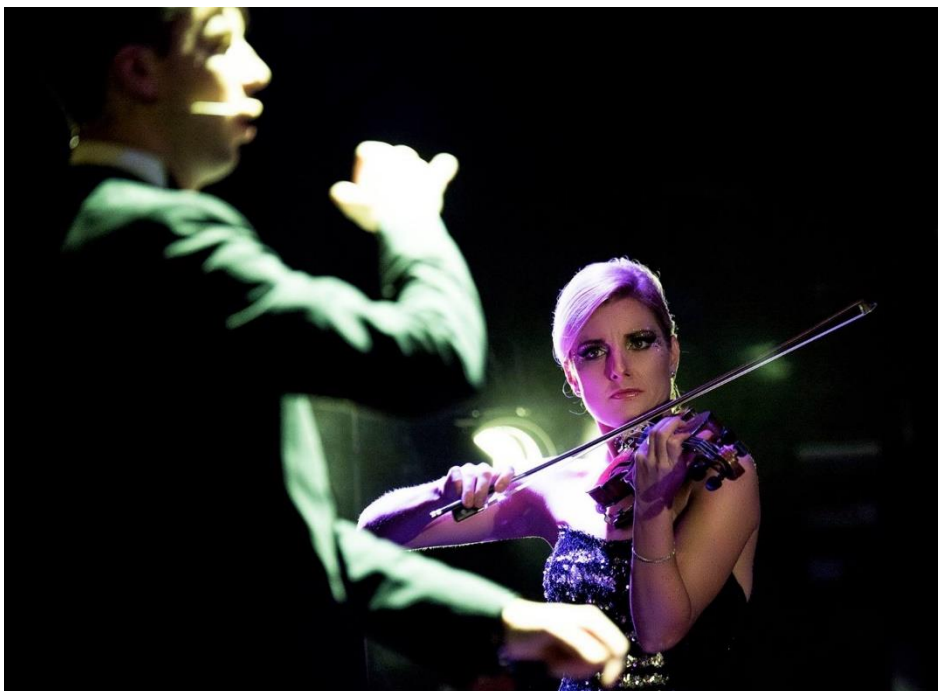
NIKO darbo praktikoje atsakomybė už muzikos skambėjimo kontrolę tenka ne tik dirigentui, bet ir kiekvienam iš kolektyvo muzikantų. Ansamblio repeticijų metu didelis dėmesys yra skiriamas darbui su intonacija, garso kokybe, instrumentų garsumo pusiausvyra. Pasak kolektyvo koncertmeisterės A. Jusionytės, efektyviausias šias technologines ypatybes lavinantis pratimas yra gamų grojimas kartu. Šis darbo metodas tobulina įvairius ansamblinio grojimo aspektus:

1. Gerina ansamblio susigrojamą, padeda nustatyti instrumentų garsinį balansą. „Kadangi mes esame šešių - septynių stygininkų ansamblis, tarsi padidintas kvartetas, gamos mums pirmiausia suteikia susiklausymo, padeda įgauti bendrą garsą, kuris ansamblui, mano manymu, yra vienas svarbiausių dalykų. NIKO grojantys instrumentai – smuikai, altas, violončelės ir kontrabosas - turi labai skirtingus tembrus bei registrus, todėl išgauti vientisą skambėjimą yra labai svarbu, tai suteikia visai kitą pojūtį muzikos atlikimui – susidaro tarsi vieno instrumento, atliekančio daug balsų, įspūdis. Gama padeda įgauti vientisą ansamblinį tembrą, nes ją grojant „praeinami“ visi instrumentų registrai, išaiškėja, kur yra kiekvieno instrumento sudėtingesnis, o kur – patogesnis registras, pagal tai nustatome skambėjimo balansą“ (priedas Nr.1).
2. Gama tai pat yra ir puiki intonacijos lavinimo praktika: „ne paslaptis, kad intonacija yra vienas problematiškiausių technologinių aspektų styginių instrumentų atlikimo mene. Švarų grojimą galima lavinti būtent grojant gamą, mat ji „pažadina“ ne tik linearią klausą, bet ir harmoninį girdėjimą. Dėl šios priežasties gamų grojimas yra NIKO nedidelė kasdienė rutina, rytinis apšilimas“ (priedas Nr. 1). Apie klausymo svarbą intonacijos gerinimo procese rašo amerikiečių smuiko pedagogas Michael E. Martinas: „Gera intonacija tiesiogiai priklauso nuo grojančiojo mąstymo, klausos. Jei muzikantas nesivadovauja savo girdėjimu, garso įsivaizdavimu, geros intonacijos nepavyks pritaikyti grojimo metu“ (*Violinist Alexander Sitkovetsky on the importance of practising scales*, 2017).

2.3 Koncertmeisterio vaidmuo NIKO darbo procese

R. Lipinaitytė savo straipsnyje „Koncertmeisterio vaidmenų kaita: orkestro su dirigentu bei orkestro be dirigento atvejai“ išskiria tris koncertmeisterio tipus, remiantis pirmojo smuiko funkcijų skirtumais esant dirigentui ir grojant be jo: koncertmeisteris-tarnaujantis lyderis, koncertmeisteris-tarpininkas bei koncertmeisteris-lyderis. Grojant su dirigentu, pirmojo smuiko funkcija yra būti koncertmeisteriu-tarpininku; tokiu atveju „pirmasis smuikas yra tarsi mediumas, orkestrui perduodantis dirigento individualią kūrybinę valią, padedantis atlikėjams suprasti dirigento idėją“ (Lipinaitytė, 2014, p. 18). Tuo tarpu, kai ansamblis groja be dirigento, „sprendimai dėl muzikavimo ypatumų ir subtilybių tenka kamerinio ansamblio principais grojantiems <...> muzikantams. Tai sąlygoja, kad pirmasis smuikas tampa koncertmeisteriu-lyderiu, žmogumi, kuris „nustato ritmo, skambesio charakterį, garso tembrą, ekspresiją, muzikinę minties eigą“ (Lipinaitytė, 2014, p. 18). Galima teigti, kad NIKO koncertmeisterio rolė keičiasi priklausomai nuo situacijos. Kai ansamblis groja su dirigentu, A. Jusionytės rolė galima apibūdinti kaip tarpinę tarp koncertmeisterio-tarpininko ir koncertmeisterio-tarnaujančio lyderio funkcijų. Ji besąlygiškai paklūsta dirigento valiai, taip tapdama koncertmeisterio-tarnaujančio lyderio prototipu, tačiau tai pat yra asmuo, pagal kurį visi ansamblio nariai „pasitikrina“, ar interpretuoja dirigento judesius vienodai, taip tapdama koncertmeisterė-mediume. Kai NIKO atlieka muziką be dirigento, A. Jusionytė tampa koncertmeisterė-lydere, atsakinga už ansamblio interpretaciją bei muzikinius impulsus.

NIKO ansamblio koncertmeisterės pagrindinė atsakomybė – kolektyvo atlikimo kokybės užtikrinimas. „NIKO kolektyve muzikiniai, meniniai sprendimai yra atiduoti į dirigento, meno vadovo rankas, tuo tarpu stygininkų meno aspektais rūpinasi ansamblio koncertmeisterė A. Jusionytė. Techninių problemų sprendimui yra skiriamos atskiros repeticijos, kuriose dirigentas nedalyvauja, jų metu formuojama kūrinio intonacija, štrichai bei kiti atlikimo technikos ir stiliaus klausimai,“ - sako kolektyvo meno vadovas G. Gelgotas (priedas Nr. 2). „Mano darbas labiausiai yra susijęs su technologiniais NIKO atlikimo aspektais. Kasdienių repeticijų metu mano tikslas yra rasti problemines atlikimo vietas bei jas išspręsti. Esu atsakinga už tai, kad muzikantai būtų pasiruošę visiškai laisvai atlikti savo partijas, tada Gediminas [Gelgotas] gali ateiti ir koreguoti interpretaciją. Tam, kad dirigento darbas būtų efektyvus, muzikantai turi iš anksto nuspręsti esminius technikos specifikos momentus: kokia maniera ir kokiomis priemonėmis atliksime kūrinį. Jei dirigentas nori kažką pakeisti, tai padaryti yra žymiai lengviau, nes visi pradeda nuo to paties atspirties taško,“ - koncertmeisterės darbo specifiką NIKO ansamblyje komentuoja A. Jusionytė (priedas Nr. 1).

„Koncertmeisteris yra tas asmuo, kuriam [repeticijose be dirigento metu] tenka nustatyti demokratiškumo bei žodžio laisvės repeticijose ribas, ir kuriam, kaip ir dirigentui, reikia iš anksto turėti ne tik idėjų apie būsimą interpretaciją, bei ir apgalvotą repeticijų planą“ (Lipinaitytė, 2013, p. 23). Būtent koncertmeisterė NIKO kolektyve yra asmuo, kuris veda ir organizuoja repeticijas, kai jose nedalyvauja dirigentas. Smuikininkė sako, kad ypatingą svarbą teikia darbinės atmosferos kūrimui repeticijų metu: „be abejo, mano pareiga yra stebėti esamą kolektyvo nuotaiką tą dieną, įvertinti, kokias užduotis turime įvykdyti per repeticiją, suplanuoti, nuo ko geriausia būtų pradėti - ar iškart nuo sudėtingiausio dalyko, ar palengva „įsivažiuoti“ į darbo procesą. Manau, koncertmeisteriui yra svarbu kreipti dėmesį į darbingos atmosferos sukūrimą. Po repeticijos kiekvienam turėtų būtų aiškiau, kokios yra jų užduotys, kokie mūsų tikslai scenoje ir t.t.“ (priedas Nr. 1).

A. Jusionytė sako, kad NIKO repeticijų metu visuomet stengiasi sukurti tinkamą darbinę atmosferą. „Mano manymu, svarbu išgirsti kolegų nuomones darbo proceso metu bei sukurti draugišką darbo terpę“ (priedas Nr. 1). Pasak R. Lipinaitytės, didelių kolektyvų (orkestrų) repeticijų su dirigentu metu „diskusijų ir debatų paprastai būna palyginti nedaug. Dirigentas nusprendžia, koks darbo, bendravimo stilius vyraus repeticijų metu. Dažniausiai jau pirmojoje repeticijoje dirigentas turi aiškią idėją ne tik apie būsimą interpretaciją, bet ir apie būsimą repeticijų planą, jis būna apmąstęs, kada ir ties koku kūrinium bus dirbama, kokios užduotys bus keliamos kiekvienoje iš repeticijų“ (Lipinaitytė, 2014, p. 23). Tuo tarpu Naujų idėjų kameriniame orkestre, pasak ansamblio vadovo G. Gelgoto, „egzistuoja aiškus kolektyvo narių pasiskirstymas funkcijomis, drausminga darbo kultūra, tačiau tuo pačiu

vyrauja ir liberali atmosfera, kolektyvo nariai turi galimybę pateikti savo siūlymus ir idėjas,“ - prideda G. Gelgotas (priedas Nr. 2).

IŠVADOS

Naujų idėjų kamerinis orkestras NIKO yra styginių kolektyvas, 2006 m. įkurtas lietuvių kompozitoriaus G. Gelgoto. Ansamblis dažniausiai atlieka minimalistinės muzikos kūrinius, o jų pasirodymuose kartu su muzika integruojamos ir kitos meno rūšys - minimalistinė choreografija, dizainas, mada, vizualus menas (apšvietimas), taip siekiant sukurti paveikų, į klasikinės muzikos rėmus „netelpantį“ performansą. Ansamblis savo pasirodymus rengia netradicinėse klasikinės muzikos tradicijoms koncertų vietose – šiuolaikinio meno muziejuose, madų šou ar tiesiog – gatvėje. NIKO atlikime sutinkamas itin retas kamerinio ansamblio su dirigentu muzikavimo principas, kuriame derinami dažniau sutinkami didesnio kolektyvo (orkestro), kuriam vadovauja dirigentas, bei mažo kolektyvo (kamerinio ansamblio), grojančio be dirigento, muzikavimo principai.

Muzikantai ir dirigentas aktyviai bendradarbiauja kurdami interpretaciją, kuriai spontaniškumo suteikia dirigentas. Naujų idėjų kamerinis orkestras visą savo repertuarą atlieka mintinai. Pasak kolektyvo narių, tai padeda atskleisti atlikėjų artistizmą, „pasinerti į muziką“, atlikti minimalistinės choreografijos elementus. Grojimas mintinai padeda geriau sekti muzikos skambėjimo kontrolę, kuriai įtakos turi tiek muzikantai, tiek dirigentas. Naujų idėjų kamerinio orkestro koncertmeisterė yra atsakinga už ansamblio technologinio pobūdžio pasiruošimą, planavimą ir vadovavimą repeticijoms, kai jose nedalyvauja dirigentas, bei draugiškos darbo terpės sukūrimą. Remiantis R. Lipinaitytės straipsnyje „Koncertmeisterių vaidmenų kaita: orkestro su dirigentu ir orkestro be dirigento atvejai“ išskirtais koncertmeisterių tipais, galima teigti, kad, priklausomai nuo atlikimo situacijos, NIKO koncertmeisterė priklauso koncertmeisterio-tarpininko ir koncertmeisterio-tarnaujančio lyderio (grojant su dirigentu) bei koncertmeisterio-lyderio (repetuojant ar koncertuojant be dirigento) tipams.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Andrikonytė, A. *Baltijos muzikos rojus saloje*. 7 meno dienos, 2018, spalio 12
<<https://www.7md.lt/muzika/2018-10-12/Baltijos-muzikos-rojus-saloje>>
2. Andrikonytė, A. *Baltijos šalių muzikos scenoje Uzmanė – ovacijos kultiniam lietuviams*. 2018, rugsėjo 30 [žiūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą:
<<https://www.lrytas.lt/kultura/meno-pulsas/2018/09/30/news/baltijos-saliu-muzikos-scenoje-uzmane-ovacijos-kultiniam-lietuviams-7739236/>>
3. BBC: *Minimal guide to Minimalism*. 2016 [žiūrėta 2019-04-04]. Prieiga per internetą:
<<https://www.bbc.co.uk/music/articles/9147162a-f36f-41df-a67a-9952d41c161e>>
4. Davidian, R. R. *Kvartetnoje iskustvo: problemi ispolnitelstvo i pedagoki*. Moskva: Muzika, 1984
5. Fink, R. *Repeating Ourselves: American Minimal Music as Cultural Practice*. University of California Press, 2005.
6. Fritsch, W. *Hessische Allgemeine*, 2011, spalio 25, p.10.
7. *Gelgotas: Biografija*. 2019 [žiūrėta 2018-11-28]. Prieiga per internetą:
<<http://gediminasgelgotas.com>>
8. Gelgotas, G. *Gettin' Closer*. Zoombook, 2012.
9. Gotlib, A. D. *Osnovi ansamblevoi mezhnki*. Moksva: Muzika. 1971
10. *Hamar Arbeiderblad*. 2016, rugpjūčio 12, p. 1.
11. Lipinaitytė, R. Koncertmeisterių vaidmenų kaita: orkestro su dirigentu ir orkestro be dirigento atvejai. *Menų funkcijos kultūriniuose ir socialiniuose procesuose: simpoziumo medžiaga*. Vilnius, 2014, p. 15–25.
12. McElheran, B. *Conducting technique for Begginers and Professionals*. London: Oxford University Press, 1989.
13. *Naujų idėjų kamerinis orkestras NIKO: Biografija*. 2019 [žiūrėta 2018-11-20]. Prieiga per internetą: <<http://nicomusic.eu>>
14. Nyman, M. *Experimental Music: Cage and Beyond (Music in the Twentieth Century)*. Cambridge University Press, 1974, 1999.
15. Ochs, E. *Ostseezeitung*, 2012, spalio 5, p.5.
16. Posėčnaitė, L. *Kompozitorius Gediminas Gelgotas*. 2013 [žiūrėta 2019-04-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.mic.lt/lt/baze/klasikine-siuolaikine/kompozitoriai/gelgotas/>>

17. Raudeliūnaitė, I. *Lietuvos Nacionalinėje filharmonijoje – „Permainos“*. Muzikų sąjunga, 2015, vasario 3 [žiūrėta 2019-03-27]. Prieiga per internetą: <<https://www.muzikusajunga.lt/naujiena/lietuvos-nacionalineje-filharmonijoje-%E2%80%9Epermainos%E2%80%9C>>
18. Sidelnikov, L. *Symfonicheskoi ispolnitelstvo: teoriya i estetika. Istoricheskyi ocherk*. Moksva: Sovetskyi kompozitor, 1984.
19. Sirvidaitė, G. *NIKO įkūrėjas Gediminas Gelgotas muziką paverčia istorijomis ir pasakojimais*. Lietuvos rytas, 2018, gruodžio 28 [žiūrėta 2019-04-05]. Prieiga per internetą: < <https://www.lrytas.lt/kultura/scena/2018/12/28/news/niko-ikurejas-gediminas-gelgotas-muzika-pavercia-istorijomis-ir-pasakojimais-8700454/>>
20. *Violinist Alexander Sitkovetsky on the importance of practicing scales*. The Strad. 2017, vasario 20 [žiūrėta 2019-04-11]. Prieiga per internetą:<<https://www.thestrad.com/violinist-alexander-sitkovetsky-on-the-importance-of-practising-scales/5920.article?adredir=1>>
21. Walter, B. *Of Music and Music-Making*. New York: W.W. Norton & Company, 1961.
22. *Wikipedia: Minimal Music*. 2019 [žiūrėta 2019-04-03]. Prieiga per internetą: <https://en.wikipedia.org/wiki/Minimal_music>
23. *14 Steps Towards Improved Intonation*. The Strings Magazine, 2004, spalio 26 [žiūrėta 2019-04-10]. Prieiga per internetą: <<http://stringsmagazine.com/14-steps-toward-improved-intonation/>>

PRIEDAS NR. 1

Interviu su Augusta Jusionyte (smuikininke, Naujų idėjų kamerinio orkestro NIKO koncertmeisterė)

Kokia yra Gedimino Gelgoto, kaip NIKO dirigento, funkcija? Kuo jo dirigavimas ansamblui skiriasi nuo kitų dirigentų?

G. Gelgoto dirigavimas NIKO, mano manymu, yra gana neįprastas; tiksliau jį galima būtų nusakyti žodžiais „muzikinis vadovavimas“. Kolektyve grojančių stygininkų dažniausiai yra šeši arba septyni, tad remiantis kamerinės muzikos atlikimo principais, įstoti vienu metu galime ir be dirigento pagalbos, tačiau mūsų atlikime yra ryškus improvizaciškumas, interpretacinė laisvė, kurią suteikti gali tik dirigentas. Būtent jis gali tam tikru momentu pakeisti frazės tėkmę, ištesti pauzę, taip suteikdamas atlikimui naują reikšmę.

Dirigentas tai gali daryti geriausiai todėl, kad duotuoju atlikimo momentu jis negroja muzikos instrumentu, tad viską mato tarsi „iš šono“, taip įgaudamas objektyvų požiūrį į atlikimą. Patys muzikantai neretai yra tarsi „įkalinti“ įvairiausių minčių ir klausimų, liečiančių technologinius, muzikinius, net fizinius atlikimo aspektus, tad dėmesys yra nukreiptas nuo bendros kūrinio visumos. Dirigentas geba paveikti muziką netikėtai, lemiamaais momentais, taip suteikdamas muzikos kūrinio atlikimui netikėtumo, unikalumo.

G. Gelgoto dirigavimo maniera, mano manymu, yra įdomus simfoninio bei chorinio dirigavimo specifikų derinys. Frazuotė pasižymi dainingumu, vokalumu, tuo tarpu ritmika – itin tiksli, jaučiama populiariosios muzikos įtaka, kur ritmas yra viena svarbiausių muzikos grandžių.

Kuo kamerinio ansamblio su dirigentu muzikavimas, pasireiškiantis NIKO grojime, yra išskirtinis? Mano manymu, šis muzikos atlikimo būdas yra unikalus tuo, kad kūrinio atlikimo metu kiekvieno iš muzikantų muzikavimui įtaką daro ne tik G. Gelgoto dirigavimas, bet ir šalia grojančių kolegų muzikiniai impulsai. Muzikantai tarsi inspiruoja vieni kitus. Atliekame minimalistinę muziką, kurioje dažnai kiekvieno iš stygininkų partijos yra labai susijusios savo muzikine medžiaga, tad turime vieni kitus aiškiai girdėti. Taigi tai, kaip savo partiją atlieka mano kolega, tiesiogiai veikia tai, kaip savąją atliksiu aš, ir atvirkščiai.

Kuo NIKO muzikantų reakcija į dirigento impulsus yra kitokia nei muzikantų reakcija į dirigentą kitose situacijose?

Grojančiam didesniame orkestre reakcija į dirigento judesius natūraliai yra truputį pavėluota, mat didelės grupės žmonių reakcija užtrunka ilgiau: reikia laiko techniniam pasiruošimui sureaguoti į impulsą, dėmesiu „aprepti“ kolegas, grojančius kartu. Kadangi NIKO muzikantų yra nedaug, mes galime žymiai staigiau reaguoti į dirigento impulsus. Mums nesudėtinga nuolat laikyti vienas dėmesyje, nes dažniausiai esame vienas kito regos lauke, automatiškai matome vienas kito judesius ir tai padeda mums groti kartu. Dėl šių priežasčių NIKO muzikantų atsakymas į dirigento judesius gali būti žymiai staigesnis nei bet kokiuose kituose orkestruose ar ansambliuose.

Kodėl NIKO groja mintinai? Kokius privalumus tai teikia atliekant kūrinius koncertuose?

Grojimas mintinai išsivystė gana natūraliai – atliekame minimalistinę muziką, paremtą repetityvumu, pasikartojimais, dažniausiai itin aiškios struktūros, tad repetuojant, neilgai trukus, muzika pati tarsi „įsirašo“ į atmintį. Grojimas mintinai tai pat atlaisvina mūsų dėmesį bei regą nuo nuolatinio žiūrėjimo į natus, taip atsiranda galimybė atkreipti dėmesį į kolegas, dirigentą. Labai svarbu tai, kad grojimas mintinai padeda „pasinerti į muziką“, išlaisvinti sceninį artistizmą. Natų pultas šiuos dalykus labai riboja, nes muzikantas prie jo yra tarsi „prištas“: negali nei pajudėti, nei pasižiūrėti niekur kitur. Tuo tarpu grojimas be natų leidžia atlikti svarbią NIKO atlikimo koncepcijos dalį – minimalistinę choreografiją, t.y. žengti žingsnį pirmyn, grojant solo partiją, arba atgal, kai atliekama partija yra nesvarbi ir t.t. Manau, tiek aš, tiek mano kolegos jau nebeįsivaizduojame koncertų grojant iš natų, atlikimas mintinai bei laisvės pojūtis jau tapo įpročiu ir kasdienybe.

Kodėl į darbo procesą yra integruotas gamų grojimas ir ką tai duoda?

Kadangi mes esame šešių - septynių stygininkų ansamblis, tarsi padidintas kvartetas, gamos mums pirmiausia suteikia susiklausymo, padeda įgauti bendrą garsą, kuris ansambliui, mano manymu, yra vienas svarbiausių dalykų. NIKO grojantys instrumentai – smuikai, altas, violončelės ir kontrabosos - turi labai skirtingus tembrus bei registrus, todėl išgauti vientisą skambėjimą yra labai svarbu, tai suteikia visai kitą pojūtį muzikos atlikimui – susidaro tarsi vieno instrumento, atliekančio daug balsų, įspūdis. Gama padeda įgauti vientisą ansamblinį tembrą, nes ją grojant praeinami visi instrumentų registrai, išaiškėja, kur yra kiekvieno instrumento sudėtingesnis, o kur – patogesnis registras, pagal tai nustatome skambėjimo balansą. Gama tai pat yra ir puiki intonacijos lavinimo praktika. Ne paslaptis, kad intonacija yra vienas problematiškiausių technologinių aspektų styginių instrumentų atlikimo mene. Mano manymu, intonaciškai švarų grojimą galima lavinti būtent grojant gamą, mat ji automatiškai „pažadina“ ne tik linearią klausą, bet ir harmoninį girdėjimą. Dėl šių priežasčių gamos grojimas yra mūsų nedidelė kasdienė rutina, rytinis apšilimas.

Koks Jūsų, kaip koncertmeisterės, vaidmuo organizuojant darbą ansamblyje?

Mano darbas labiausiai yra susijęs su technologiniais NIKO atlikimo aspektais. Esu atsakinga už tai, kad muzikantai būtų pasiruošę visiškai laisvai atlikti savo partijas, tada Gediminas gali ateiti ir koreguoti interpretaciją. Tam, kad dirigento darbas būtų efektyvus, muzikantai turi būti jau prieš tai nusprendę esminius technikos specifikos momentus: kokia maniera ir kokiomis techninėmis priemonėmis atliekame kūrinį. Jei dirigentas nori kažką pakeisti, tai padaryti yra žymiai lengviau, nes visi pradėdame nuo to paties atspirties taško.

Kasdienių repeticijų metu mano tikslas yra rasti problemines atlikimo vietas bei jas išspręsti. Be abejo, mano pareiga yra stebėti esamą kolektyvo nuotaiką tą dieną, įvertinti kokias užduotis turime įvykdyti per repeticiją, suplanuoti, nuo ko geriausia būtų pradėti - ar iškart nuo sudėtingiausio dalyko, ar „įsivažiuoti“. Manau, koncertmeisteriui yra svarbu kreipti dėmesį į darbingos atmosferos sukūrimą. Po repeticijos kiekvienam turėtų būtų aiškiau, kokios yra jų užduotys, kokie mūsų tikslai scenoje ir t.t. Visada stengiuosi išgirsti kitų nuomones darbo proceso metu, sukurti draugišką darbo terpę.

Jaučiu, kad kaip koncertmeisterė keičiuosi kartu su kolektyvu, nuolat ieškau naujų formų, kaip savo darbą padaryti vis efektyvesnį, nuolat mokausi.

Pakalbėkime apie NIKO atliekamą repertuarą. Koks Jūsų santykis su atliekama šiuolaikine muzika?

Man pačiai ši muzika yra labai aktuali šiandien. Esu laiminga, galėdama atlikti kūrinius, kurie yra parašyti šių laikų pasaulyje gyvenančiam žmogui suprantama muzikine kalba. Džiaugiuosi, kad tai, ką atliekame, yra mėgstama klausytojų, nes mano manymu, muzika turi būti atliekama žmonėms. Manau, kad mūsų atliekamas repertuaras yra akademiškiausia ir profesionaliausia šiuolaikinės pop muzikos forma. Ji turi tai, kas būdinga šiuolaikinei akademinei muzikai – kompozicinį profesionalumą, ir tuo pačiu, talpina savyje pop muzikai būdingą „vežantį“ jausmą, kai ritmas yra vienas esminių atlikimo elementų.

Tai, kad koncertuose susirenkanti publika yra itin įvairaus amžiaus – nuo paauglių iki pensinio amžiaus klausytojų – rodo, kad klasikinė šiuolaikinė muzika yra aktuali ir tai mus labai džiugina. Šiais laikais, absoliuti didžioji dalis muzikos, kuri atliekama koncertų salėse, yra parašyta mažiausiai prieš šimtą metų, ko anksčiau niekada nebuvo – kūryba buvo skirta klausytojams amžininkams. To pasekoje, mano manymu, yra labai svarbu, kad visa muzika, kurią atliekame, yra parašyta per pastaruosius 20 metų.

NIKO nuo pat pradžių buvo įkurtas propaguoti Gedimino Gelgoto muziką. Ansamblis atlieka visų jo parašytų kūrinių aranžuotes. Kaip galėtumėte ją pakomentuoti?

Gedimino muzika nuolat keičiasi, kiekvienas jo sukurtas kūrinys yra visiškai kitoks, nei sukurtas prieš tai, tokia yra jo, kaip kompozitoriaus siekiamybė. Tačiau, mano manymu, visą jo muziką jungia elementas, kurį pagal savo pojūtį galėčiau pavadinti „aistringa estetika“. Dauguma minimalistinės muzikos yra labai estetiška, diskretiška, nuosaiki, repetityvi, ji turi nuosaikumo, šaltumo. Tuo tarpu G. Gelgoto kūryboje visuomet labai jaučiamas stiprus emocinis užtaisas. Įdomus derinys: minimalizme talpinama aistra. Tačiau žinoma, tai – mano asmeninė nuomonė: muzika yra itin subjektyvi meno forma, ir kiekvienas ją girdi savaip.

Didžiuojusi tuo, kad būdama lietuve galiu visame pasaulyje garsinti mūsų šalį būtent lietuvišku menu: visa NIKO koncepcija ir muzika yra gimusi Lietuvoje.

PRIEDAS NR. 2

Interviu su Gediminu Gelgotu (kompozitoriumi, dirigentu, Naujų idėjų kamerinio orkestro NIKO įkūrėju ir meno vadovu)

Kodėl NIKO į kūrinių atlikimą yra integruojama choreografija?

Mano patirtyje su NIKO, muziką lydinti minimali choreografija buvo labai organiškas, natūralus žingsnis bendroje vizijoje. Parašiau kūrinį „Body language“, kurio kiekvienos frazės pradžioje ir pabaigoje kiekvienas atlikėjas lėtai, plačiu judesiu kėlė ranką į viršų (prieš išgaunant garsą) ir žemyn (garsą pabaigus). Tai labai derėjo su lėta, hipnotizuojančia, minimalistiška muzika, lėtu jos vystymu. Ir taip susikūrė kūrinį papildantis judesių piešinys. Tai nėra atskira choreografija – veikiau garsą papildantis elementas, arba tiesiog – dar vienas meninis elementas kūryboje. Nuo tada vis dažniau ir dažniau savo muzikoje pritaikiau panašių sprendimų, mano manymu, jie yra labai paveikūs. Apskritai, mėgstu scenoje labai išraiškingą laikyseną, dėmesį į detales. Man patinka, jei pavyksta išgauti pojūtį, kai tarsi viskas, kas vyksta scenoje, yra truputį kitaip, nei kasdienybėje. Netaikau to dirbdamas su kitais kolektyvais, tačiau NIKO atveju paryškinta sceninė laikysena, tarsi koks rytietiškos filosofijos akcentas (kaip pavyzdys – japonų arbatos gėrimo ritualai, visi veiksmai yra sulėtinti, taip suteikiant jiems daugiau svarbos ir reikšmės), man labai svarbu. Stengiuosi būti atviras naujoms idėjoms ir impulsams. Taigi būtent dėl atliekamo minimalistinio repertuaro išsivystė ir tam tikras NIKO buvimo scenoje braižas: labai drausmingas ir neretai - labai apgalvotas, tačiau lyginant

su akademinės muzikos tradicijomis paremtu kontekstu – laisvesnis, betarpiškesnis. Viskas, ką klausytojas mato scenoje koncerto metu, yra svarbu, visa tai tik sustiprina performanso poveikį.

Kodėl NIKO atlieka savo repertuarą mintinai?

Grojimas be natų - dar vienas natūralus žingsnis, mano manymu – neišvengiamas. Atliekant judesius kūrinyje „Body language“ ir tuo metu žiūrėti į natas yra praktiškai neįmanoma, arba bent jau labai nepatogu. Kartais išmokti kūrinį mintinai muzikantui yra tikrai lengviau, nei kovoti su suvaržymu scenoje. Prieš keliolika metų visas NIKO repertuaras ir buvo tik mano kūriniai, nes ansamblį įkūriau tam, kad išgirsčiau gyvai savo paties muziką. Mano kūriniai – visiškai minimalistiniai, ta estetika ir kryptis jau buvo mane paveikusi. Vėliau, prasidėjus turams ir intensyviems koncertams, organizatoriai prašydavo savo repertuarą praplėsti ir kitų autorių darbais, taip norėdami pritraukti daugiau publikos į koncertus. Vienas nežinomas jaunas autorius programoje to tikrai negalėjo padaryti. Nenorėdamas nutolti nuo to, ką jaučiu geriausiai – minimalizmo – rinkausi šios ar giminingoms muzikos kryptims priklausančius kompozitorius: Ph. Glassą, A. Partą, H. Otte, P. M. Hamelį ir kitus. Tada vėl susidūriau su praktine problema: pusę koncerto groti mintinai, o kitai daliai pastatyti pultus atrodė nepraktiška, be to, būtų nelikę conceptualaus vientisumo. Tuo labiau, kad minimalistinę muziką nėra taip sunku įsiminti, ji turi aiškius kompozicinius dėsnius. (Manau, kad tai pat nesudėtinga atsiminti ir klasikinę bei romantinę muziką). Taip pamažu priėjome prie to, kad savo koncertuose be natų grojame visą repertuarą. Visada yra išimčių: pavyzdžiui, jei vyksta sudėtingos kolaboracijos su kitais kolektyvais arba atliekamas stambio formos kūrinys, nutolęs nuo mums įprastos estetikos – grojame iš natų. Tad NIKO grojimas yra visiškai organišką koncepcijos vystymasis. Žinoma, kūrinį atlikimas mintinai, mano manymu, turi daug privalumų: tai daro įtaką atlikėjų laisvei scenoje (gerai pasiruošus tokiame atlikimui, muzikantai jaučia didesnę pasitikėjimą savimi), o tuo pačiu – ir santykiui su publika (muzikantas neturi kur „pasislėpti“, nuleisti akių, groja tiesiai ir atvirai klausytojui; žinoma, tokiame atlikime reikia pasiruošti). Mano manymu, grojimas be natų yra labai svarbus atlikimo momentas, kažkas, kas turėtų būti plačiai taikoma muzikinėje bendruomenėje. Žinoma, viskam yra išimtys, pavyzdžiui, atliekant muziką su simfoniniu orkestru jau taikoma visai kita specifika, nes tokio atlikimo prigimtis yra visai kita.

Savo patirtimi įsitikinau, kad grojimas be natų labai dažnai išlaisvina muzikantą, pamažu padeda lavinti laisvumą scenoje, formuoja kitokią atlikėjo jauseną, kuri daro įtaką ir pačiam atlikimui. Ne veltui muzikos akademijos visame pasaulyje skatina savo studentus bent dalį atliekamo repertuaro egzaminuose groti mintinai. Kai dingsta prieš akis matomas tekstas, atlikėjas klausytojo akyse tampa ne tik atlikėju, bet ir kūrėju, taip jaučiasi ir pats muzikantas. Santykis su publika tampa betarpiškesnis.

Toks atlikimas reikalauja iš muzikanto daugiau atvirumo, drąsos, tiesioginio kontakto su publika, labai stabilaus kūrinio techninio atlikimo, kiekvienos frazės įsisąmoninimo ir įtaigaus atlikimo. Mano manymu, atlikėjas turi būti visapusiškas. Šių dienų muzikiniuose kūrinuose kompozitorius vis dažniau iš atlikėjo reikalauja ne tik įprastinių, bet ir papildomų grojimo sugebėjimų. Tai ne tik padeda tiksliau išreikšti kompozitoriaus kūrybinę viziją, bet ir skatina atlikėją atskleisti savo artistizmą bei įtaigą.

Kodėl į NIKO pasirodymus neretai integruojamas šviesų šou?

Apšvietimas muzikos atlikimui suteikia iracionalumo, atmosferiškumo. Nuostabu, kai šviesų dailininkas geba kurti sinchroniškai su muzikos eiga, taip dar labiau sustiprindamas publikai keliamas emocijas

Kokia yra Jūsų, kaip NIKO dirigento, funkcija?

Dirigento funkcija NIKO atveju vėlgi yra labai organiška bendros atlikimo koncepcijos tąsa. Šiame kolektyve svarbus momentas yra tai, kad šalia naujos muzikos atlikėjų scenoje klausytojai mano ir patį kompozitorių. Tai padeda sukurti dar autentiškesnę muzikinę visumą. Yra ir praktinė dirigento funkcijos pusė: NIKO atliekamoje muzikoje yra nemažai improvizacinių momentų, kurių trukmė ir dinamika dažnai scenoje yra apsprendžiama dirigento. Dirigento buvimas daro įtaką ir minimalistinės choreografijos sprendimams: po erdvę išsibarsčiusiems ar judantiems muzikantams reikalingas dirigentas. Mano manymu, tiek NIKO, tiek kito muzikinio konteksto atvejais dirigento funkcija yra tarsi muzikos ir jos atlikimo režisavimas. Muzikantai ir gana didelės sudėties kolektyvuose gali groti be dirigento, t.y. atlikti sutartą dinamiką ir groti kartu. Tačiau dirigentas keičia muzikos atlikimą iš esmės, visada jį palaiko „gyvą“, nes dirigentas visada „būti muzikoje“ ir tuo pačiu gebėti nuo jos „atsitraukti“, išgirsti visumą, kas yra sudėtinga patiems muzikantams, atliekantiems kūrinį. Dirigento pozicija leidžia nuolat priimti kintančius meninius sprendimus ir taip kiekvieno atlikimo metu sukurti unikalias kūrinių interpretacijas. Idealiu atveju, kiekvienas dirigentas – tai tarsi turintis savo filosofiją, savaip įdomus mąstytojas, savo dirigavimo suteikiantis kiekvienam kolektyvui savo savitą braižą. NIKO dažnai groja be dirigento (jei programoje skamba kitų kompozitorių darbai), bet tokiu atveju, kaip meno vadovas, dalyvauju repeticijose, kurių metu surežisuojama bendra koncerto dramaturgija: kūrinių sujungimai, jei yra - choreografiniai momentai. Programos dramaturgija NIKO koncertuose yra itin svarbi, nes beveik visuose atlikimuose skamba apie dešimt – dvylika gana mažos apimties skirtingų autorių kūrinių, kuriuos reikia apjungti į vienisias, konceptualias programas.

Kaip organizuojamas ansamblio repeticijų procesas?

NIKO kolektyve šie muzikiniai, meniniai sprendimai yra atiduoti į dirigento, meno vadovo rankas, tuo tarpu techniniais, stygininkų meno aspektais rūpinasi ansamblio koncertmeisterė Augusta Jusionytė. Techninių problemų sprendimui yra skiriamos atskiros repeticijos, kuriose dirigentas nedalyvauja, jų metu formuojama kūrinių intonacija, štrichai bei kiti atlikimo technikos ir stiliaus klausimai. Kolektyve vyrauja liberali atmosfera, klausimai yra aptariami, visi kolektyvo nariai pateikia savo siūlymų ir idėjų. Manau, akademinės bendruomenės kontekste NIKO darbo kultūra yra demokratiška ir laisva, tuo tarpu lyginant su populiariosios muzikos grupėmis – drausminga ir griežta. Repeticijos visada prasideda laiku ir vyksta intensyviai, egzistuoja aiški kolektyvo hierarchija ir pasiskirstymas funkcijomis, drausminga darbo kultūra. NIKO darbo eiga ir repeticijų tvarkaraštis yra derinimas pagal koncertų tvarkaraštį. Dažniausiai prieš koncertą įvyksta dvi repeticijos be dirigento, dvi repeticijos su dirigentu. Kiekvienos repeticijos trukmė yra apie 2-3 valandos. Likęs laikas skiriamas individualiam solinių partijų paruošimui. Generalinė repeticija dažniausiai vyksta koncerto dieną ir trunka iki 4 valandų, jos metu šviesų šou derinamas su atliekama programa, choreografiniai elementai pritaikomi prie erdvės, kurioje koncertuojame. Koncerto dieną NIKO artistai yra įpratę dirbti net iki 8 valandų, tai reikalauja didelės ištvermės bei mobilizacijos.